

EL GONG

LUDMILLA LACUEVA CANUT
Esriptora

Evocació d'Isabelle Sandy

“Andorre, Andorre, joyau des Pyrénées, qui comptera les yeux que tu as charmés, les âmes que tu as bercées, les coeurs que tu as guéris en leur parlant d'éternité, toi qui n'ajamais vieilli...”

La majoria coneixem el nom d'Isabelle Sandy però desconexim la seva prosa. A l'escola francesa no la llegíem –desconec si avui en dia es fa– i no recordo un accés fàcil a les seves obres. L'any 1922 va visitar les nostres valls amb l'encàrrec d'escriure un reportatge sobre els contrabandistes però aquest no va veure mai la llum. En el seu lloc, va escriure *Andorra o els homes d'Aram*. L'inici d'una trilogia andorrana que seguirà amb *Nits andorranes* (1938) i *La nova Andorra* (1949).

Sandy diu que en art i en amor no s'hi arriba mai, caminem sense fi. Explica que el debut de l'escriptor pot ser igual de perillós que un salt al buit d'un equilibrista i considera que a París ha esdevingut una escriptora regionalista. No és estrany que se senti tan lligada a l'Arieja, aquella vall solitària que contrasta amb la brutícia i el soroll de la ciutat. És a la capital on ella plora la seva follia i transforma el seu dolor en escrits que enalteixen la vida rural.

He de reconèixer que m'ha sorprès molt agradablement *Andorra o els homes d'Aram*. És un llibre que no ha envellit i la seva prosa és d'una bellesa excepcional, una història que t'atrapa amb uns personatges rodons i creïbles que els mostra com a herois. És una cronista de l'època dels problemes

i misèries andorranes i s'entén l'èxit d'aquest drama rural perquè reuneix tots els ingredients necessaris com són la gelosia, els secrets, una història d'amor tràgic i sobretot un antagonista.

Només fa quatre anys que s'ha acabat la Primera Guerra Mundial i les lectores de Sandy queden encisades per aquesta novel·la en un país ancorat en l'edat mitjana. El que fa important aquesta trilogia és el viatge en el temps dels usos i costums, primitius per als lectors de ciutat, però molt rics en informació. Sandy lloa l'amor a la terra, a la família i al respecte dels costums.

Els llibres publicats de viatgers anglesos, francesos i americans que varen visitar les valls andorranes al segle XIX i XX són una bona font d'informació però en la seva majoria són més esquemàtics i s'hi fixen més en les institucions i la jurisprudència. Com a dona té una visió diferent d'Andorra, és molt observadora i descobreix detalls que els altres no esmenten com poden ser costums religiosos, les dones que no seuen a menjar a la taula amb els homes, la joventut de les cigareres... Petits detalls que ens endinsen més en la manera de viure dels andorrans.

Si no ho heu fet encara, us animo a visitar la mostra sobre Sandy a la sala d'exposicions ArtalRoc organitzada pel ministeri de Cultura amb el títol *Andorra, l'estel i la muntanya*, on podreu endinsar-vos en el passat del nostre país a través la mirada d'aquesta escriptora.